

KIEKU –

Kieli- ja kulttuuritietoisuus pienten lasten ryhmässä

KOKOAVA RAPORTTI HANKKEEN TULOKSISTA

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Sisällys

1 Johdanto.....	3
2 Kielitietoisuus pienten oppilaiden ryhmässä	4
2.1 Koonti kielitietoisuuden suunnitelmista	4
3 Tuettu kommunikaatio lapsiryhmässä.....	6
3.1 Koonti menetelmäkokeiluista	6
4 Kulttuuritietoinen toimintakulttuuri.....	8
4.1 Koonti kulttuurisesti vastuullisista ja kulttuuritietoisien toiminnan suunnitelmista.....	8

1 Johdanto

KIEKU – Kieli- ja kulttuuritietoisuus pienten lasten ryhmässä -hankkeen tavoitteena oli kouluttaa varhaiskasvatuksen opettajia, päiväkodinjohtajia ja -tiimivastaavia sekä pienten oppilaiden kanssa työskenteleviä luokanopettajia kieli- ja kulttuuritietoisuuden teemoista. Hankkeessa toteutettiin kolmeen osioon jaettu täydennyskoulutuskokonaisuus, jonka teemoja olivat kielitietoisuuden käytännöt, tuettu kommunikaatio lapsiryhmässä sekä kulttuuritietoisuuden varhaiskasvatusympäristön kehittäminen ja johtaminen.

Hankkeen aloittavan ”*Kielitietoisuus pienten oppilaiden ryhmässä*” -koulutuksen tavoitteena oli perehdyttää pienten oppilaiden kanssa työskentelevää opetushenkilöstöä kielen merkitykseen oppimisessa, yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa. Koulutukseen osallistujat tekivät koulutuksen aikana suunnitelman, jossa he arvioivat, miten kielitietoisuutta voisi lisätä omassa työympäristössä. Kielitietoisuuden suunnitelmissa esille tulleita havaintoja ja ideoita esitellään kootusti ja soveltuvin osin luvussa kaksi.

Hankkeen toinen koulutus ”*Tuettu kommunikaatio lapsiryhmässä*” perehdytti osallistujat tuetun kommunikaation menetelmien hyödyntämiseen. Koulutukseen osallistujat pääsivät harjoittelemaan koulutuksessa harjoiteltuja menetelmiä myös käytännössä. Osallistujat muodostivat kokeiltujen menetelmien pohjalta raportin, jotka esiteltiin koulutuksen lopettavassa verkko-opetuspäivässä. Menetelmäkokeiluissa esille tulleita havaintoja ja ideoita esitellään kootusti ja soveltuvin osin luvussa kolme.

Hankkeen lopettavan ”*Kulttuuritietoinen toimintakulttuuri*” -koulutuksen tavoitteena oli perehdyttää osallistujat kulttuuritietoisuuden toimintakulttuurin luomiseen, ylläpitämiseen ja johtamiseen varhaiskasvatuksessa. Osallistujat rakensivat ohjatusti kulttuurisesti vastuullisen ja kulttuuritietoisuuden toiminnan suunnitelman omalle varhaiskasvatusyksikölleen. Kulttuurisesti vastuullisen ja kulttuuritietoisuuden toiminnan suunnitelmissa esille tulleita havaintoja ja ideoita esitellään kootusti ja soveltuvin osin luvussa neljä.

2 Kielitietoisuus pienten oppilaiden ryhmässä

2.1 Koonti kielitietoisuuden suunnitelmista

Osallistujat pääsivät pohtimaan koulutuksen aikana, miten kielitietoisessa oppimisympäristössä he työskentelevät. Tehtävässä pyydettiin kertomaan, miten kielitietoisuus näkyy heidän nykyisessä työympäristössään. Tämän lisäksi osallistujat pääsivät pohtimaan keinoja, miten he voisivat lisätä kielitietoisuutta vielä entisestään. Osallistujat rakensivat pohdinnoistaan suunnitelman.

Osallistujat työskentelivät vaihtelevasti kielitietoisissa oppimisympäristöissä. Ryhmät muodostuivat eri ikäisistä lapsista. Työympäristöstä saattoi löytyä kymmeniä eri kieliä, mitä lapset puhuvat kotikielensä. Osa työskenteli myös ympäristöissä, joissa lasten kielenkehitys oli herkkyyksikaudessa. Toiset lapset saattoivat jo hallita paljon sanoja ja olivat jo siirtymässä lauseita sisältävään kommunikointiin.

Kielitietoisuus näkyi osallistujien työympäristöissä jo monella eri tavalla. Kuvien käyttö ja lukeminen korostuivat selkeästi nousevina teemoina osallistujien suunnitelmissa. Kielitietoisuus näkyi osallistujien työympäristössä jo esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- Kuvien käyttö puheen tukena
 - Aamujärjestyskuvat
 - Leikinvalintataulu
 - Missä järjestyksessä puetaan
 - Millä mielin -liikennevalot
 - Ensin – sitten – sen jälkeen -taulu (kuvitettu ohjeistus sanallisen ohjeen tueksi)
- Oikean ilmaisun mallintaminen, jos lapsella on puheen epäselvyyttä
- Kirjojen lukeminen päivittäin
- Kirjastokäynnit
- Pikapiirtäminen
- Pyrkimys avoimiin kysymyksiin
- Pohdintaa tukevat vastaukset
- Näkyvillä olevat kirjaimet
- Äänen sävyjen merkitys
- Draama

Osallistujat olivat pohtineet hyviä keinoja kielitietoisuuden lisäämiseen omassa työympäristössään. Kielitietoisuuden lisäämisen tavat liittyivät vahvasti kuvien, kirjojen ja laulujen hyödyntämiseen. Osallistujat nostivat tärkeäksi myös tiedon jakamisen työympäristön henkilöstölle, joka kertoo osaltaan myös siitä, että yhdessä tehden ja tietoa jakaen yhteistä toimintaa voidaan kehittää. Kielitietoisuuden lisäämisen tavat liittyivät esimerkiksi:

- Kuvien käyttöön (ruokailu-, pukemis-, tekemis-, ja siirtymätilanteissa)
- Laulujen ja lorujen lisäämiseen
- Kielinupun laulujen hyödyntäminen
- Kirjojen lukemisen ja sanoittamisen lisäämiseen, lukemisen tekniikat ja keskustelut
- Lukulumon -kuvakirjojen käytön lisäämiseen
- Kielellisesti rikkaan puheen tuottaminen (aikuiset)
- Pelien pelaaminen, joissa voi sanoittaa ja nimetä asioita
- Tiedon jakaminen päiväkodin henkilöstölle

3 Tuettu kommunikaatio lapsiryhmässä

3.1 Koonti menetelmäkokeiluista

Koulutuksen osallistajat tekivät välitehtävän, jossa he pääsivät hyödyntämään koulutuksen aikana opittuja menetelmiä. Osallistajat valitsivat sopivimman kommunikaation tukemisen keinon ja käyttivät, kokeilivat, muokkasivat ja kehittivät sitä. Välitehtävän tavoitteena oli löytää toimivia menetelmiä ja toistaa niiden käyttöä käytännössä. Osallistajat kokosivat havaintonsa kokeilusta raportin muotoon. Menetelmäkokeilut painottuivat kuvien ja tukiviittomien käyttöön. Erilaiset kommunikaation tukemisen keinot olivat käytössä osallistujien työyhteisössä vaihtelevasti. Kuvia oli hyödynnetty toiminnassa jo aiemmin. Usealla oli tavoitteena vahvistaa jo käytössä olevia kommunikaation tukemisen keinoja.

Vinkkejä kuvien käyttöön kommunikaation tukemisessa

- Ohjekuvat (pukemiskuvat, askartelu, käsienpesukuvat, päiväjärjestyskuvat ja kuvataulut)
- Kuvalla havainnollistaminen (lapsi näyttää kuvalla, mitä haluaa esim. ruokailutilanteessa tai leikin valitsemisessa)
- Ensin – sitten – jälkeen -kuvasarja loogisen järjestyksen havainnollistamisen tukena
- Kuvien ottaminen konkreettisista oppimisympäristöistä
- Kuvien ottaminen lapsen kotoa yhdessä vanhempien kanssa (kodin osallistaminen)
- Kuvien pitäminen näkyvillä koko ajan
- Kuvat mukaan leikkeihin

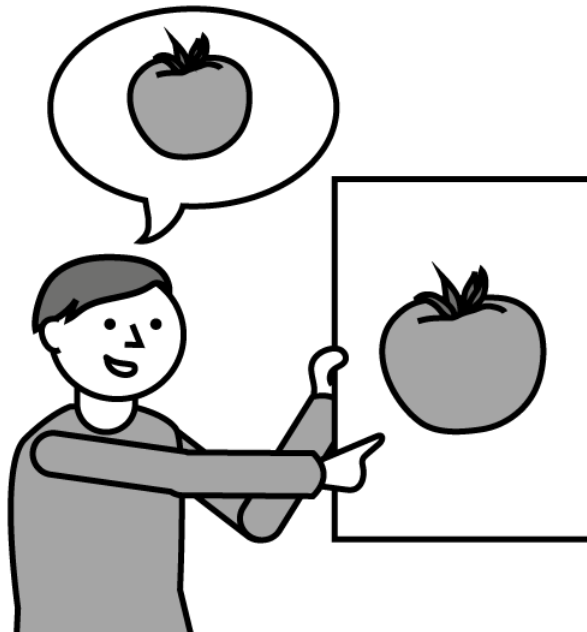
Vinkkejä viittomien käyttöön kommunikaation tukemisessa

- Viikonpäivien ja kuukausien viittominen aamupöydässä
- Leikkien tukiviittominen
- Laulut tukiviittomilla (esim. Hyvää huomenta -laulu)
- Selkeä huulio tukena
- Tukiviittomat ruokailutilanteisiin ja kirjan katselu- ja lukutilanteisiin
- Perusviittomien opettelu päiväkodin arjesta

Hyödyllisiä sivuja materiaalien hakemiseen

- [Papunet](#)
- [Viitottu rakkaus](#)
- [Kielinuppu -projekti](#)

Osallistujien kokemukset menetelmäkokeilusta olivat positiivisia. Osallistajat kokivat, että koulutus oli tuonut tarpeellista tietoa ja osaamista kommunikaation tuen menetelmiin. Osa oli kokenut kynnyksen menetelmien käyttöön ennen koulutusta korkeaksi. Koulutuksen jälkeen esimerkiksi kuvien käytöstä oli tullut luontevampaa, varmempaa ja viittomien käyttökin oli alkanut houkuttamaan ja sujumaan osana päiväkodin arkea. Koulutus oli innostanut monia opettelemaan uusia menetelmiä ja jatkamaan niiden käyttöä arjessa. Osa osallistujista oli kokenut, että menetelmäkokeilut olivat vaikuttaneet myönteisesti lasten omatoimisuuteen viestinnässä. Vanhemmilta oli myös saatu positiivista palautetta.

Haasteeksi osallistajat tunnistivat rajallisen ajan ja koko työyhteisön sitouttamisen menetelmien aktiiviseen käyttöön. On kuitenkin hyvä muistaa, että menetelmien oppiminen ja omaksuminen vaatii keskittymistä. Kasvattajien sensitiivinen, rauhallinen ja havainnoiva suhtautuminen luovat ympäristöön turvallisuuden tunteet ja hyvät edellytykset oppimiselle.

4 Kulttuuritietoinen toimintakulttuuri

4.1 Koonti kulttuurisesti vastuullisista ja kulttuuritietoisien toiminnan suunnitelmista

Osallistajat rakensivat omalle varhaiskasvatusyksikölleen kulttuurisesti vastuullisen ja kulttuuritietoisien toiminnan suunnitelman. Osallistujia pyydettiin pohtimaan oman yksikkönsä nykytilannetta: millaisia hyviä kulttuurillisesti vastuullisia ja kielitietoisia käytänteitä on jo olemassa? Millaisista toimintatavoista on luovuttu? Tämän jälkeen osallistajat pääsivät pohtimaan, millaisia muutoksia olisi syytä tehdä.

Kulttuurisesti vastuullisia ja kielitietoisia käytänteitä hyödynnettiin osallistujien yksiköissä vaihtelevasti. Joissain yksiköissä käytänteet olivat käytössä merkittävämmän kuin toisissa. Kaikissa osallistujien yksiköissä hyödynnettiin tehtävän teon hetkellä kuitenkin jo jotain kulttuurisesti vastuullisia ja kielitietoisia käytänteitä. Käytänteet otettiin yksiköissä huomioon esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- Lapsen kotikielien huomioidaan päiväkodin aloituksessa
- Perheiden kanssa keskustellaan, mitä kieliä kotona on käytössä ja millainen on suomen kielen asema ja taitotaso
- Perheiden kanssa tehdään lapselle Kielireppu -kartoitus, jos lapsen kotikielenä ei ole suomi
- Perheille korostetaan oman tunnekielen puhumisen tärkeyttä ja kannustetaan käyttämään kieliä monipuolisesti myös kotona
- Ryhmissä esiintyvistä uskonnollisista ja eettisistä katsomuksista keskustellaan
- Ryhmässä puhutut kielet ovat nähtävillä ja niillä on kirjoitettu ”hyvää huomenta”
- Aamupalalle tervehditään aina kaikilla kielillä
- Syksyisin järjestetään matkustus -projekti, jossa matkustetaan eri päivin eri maihin ja tutustutaan maiden kulttuureihin sekä esim. kansallisruokiin (kohteina lasten kotimaat)
- Poikkeusaikana tiedotteet on käännetty yleisimmille kielille (venäjä, viro, turkki, englanti ja fasili)
- Kirjojen luvussa käytetään mahdollisuuksien mukaan kieliavustajaa kääntämisen tukena

Moni asia on jo hyvällä mallilla yksiköissä, sillä lapsia huomioidaan yksilöinä ja erilaisuutta sallitaan. Osallistujat pohtivat tehtävässään muutoksia, joita omassa yksikössä tulisi vielä tehdä. Yksi osallistuja kiteyttää kehittämisajatuksen hyvin, jonka mukaan asioita pitäisi lähteä syventämään niin, että toimintakulttuurin muutokset ja uusiutumisen tarve huomattaisiin. Tämän lisäksi täytyy ottaa huomioon, että asiakkaita ei kohdeltaisi massana, vaan huomioitaisiin kulttuurisen moninaisuuden ajatukset koskemaan kaikkia asiakkaita. Muutosehdotuksia yksiköiden toimintoihin oltiin mietitty toteutettaviksi esimerkiksi seuraavin keinoin:

- Henkilöstön toimiminen mallina moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa ja avoimen ilmapiirin luomisessa
- Kielitietoiseen toimintaympäristöön ja sanattomaan viestintään keskittyminen
- Mietitään yhdessä, miten kieliä, katsomusta ja kulttuuria käsitellään perheen kanssa päiväkodin aloitustilanteessa
- Huomioidaan, että kaikki perheet tulevat tasapuolisesti kohdatuiksi ja saavat oman äänensä kuuluviin
- Vuosisuunnitelmiin kirjataan lapsiryhmän erityispiirteet ja se, miten lasten kanssa käsitellään eri kulttuureita ja kieliä
- Hankitaan materiaaleja tukemaan kulttuurien ymmärtämistä
- Leikkivälineiden hankinnassa kiinnitetään jatkossa huomiota monimuotoisuuteen
- Kaikille annetaan aidosti mahdollisuus valita uskonnollisen ja ei-uskonnollisen toiminnan välillä
- Tutustutaan omassa ryhmässä oleviin katsomuksiin ja uskontoihin
- Otetaan käyttöön katsomuskasvatuksen vuosikello, josta löytyy eri uskontojen ja katsomusten juhlia ja tapahtumia, joita huomioidaan toiminnassa
- Lisätään kuvallista viestintää ja keskitytään selkokielen käyttöön puhutussa ja kirjallisessa viestinnässä
- Annetaan monikielisille lapsille tilaa oman äidinkielen käyttämiseen
- Opetellaan tervehdyksiä sekä pieniä lauseita ja sanoja lasten äidinkielellä ja käytetään niitä päivittäin
- Lisätään henkilöstön tietämystä toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista
- Opetellaan erottamaan uskonto- ja katsomuskasvatus toisistaan
- Kielitietoisuuden ensimmäiset askeleet eli arjen mukava tunneilmasto, hyvä vuorovaikutus ja lapsen kokema ystävällisyys otetaan huomioon
- Varmistetaan, että lapsi pääsee osalliseksi ryhmässä ja tulee kuulluksi ja nähdyksi
- Leikkiä ja leikkiin liittymistä tuetaan sanoittamalla, mallittamalla ja kuvin

- Kiinnitetään huomiota leikkiryhmien muodostumiseen sekä leikin sisältöihin varmistaen, ettei kieli ole este tasavertaiselle osallistumiselle
- Otetaan katsomukselliset ja kulttuuriset asiat esille pedatiimeissä
- Rohkaistaan kaikkia osallistumaan erilaisiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin, jotta tuntemus erilaisista katsomuksellisista tavoista ja kulttuureista lisääntyisi
- Toivotetaan vanhemmat tervetulleiksi varhaiskasvatuksen arkeen aktiivisina jäseninä